

Д. Ю. СНІТЬКО*, О. П. ВАРШАВСЬКИЙ**

* Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна (Дніпро, Україна), ел. пошта dimanche82@gmail.com, ORCID 0000-0001-7417-7958

** Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна (Дніпро, Україна), ел. пошта wasistist@gmail.com, ORCID 0000-0003-3601-0131

ВОЛЯ ДО ІСТИНИ І ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає в тому, щоб установити виникнення та еволюцію гендерної проблематики із засновків класичної філософії, а саме, із феномена волі-до-істини як спонтанного прагнення людини до пізнання буття. Для досягнення зазначеної мети вирішуються наступні завдання: 1) дослідити те, яким чином конститує себе філософія; 2) встановити, як виявляється категорія «статі», як у природному, так і в соціальному контексті; 3) визначити кореляцію гендерних досліджень (або гендерології) та філософії. **Теоретичний базис.** Якщо для методології гендерних досліджень властиво виходити з контекстуальності, ціннісних засновків знання, культурних і соціальних передсудів та стереотипів, то в даній роботі стаття (гендер) розглядається безпосередньо із буття-у-світі, тобто із людської присутності і в її пізнавальній здібності. **Наукова новизна.** Розрізнення волі-до-істини та волі-до-знання, проведене вперше Мішелем Фуко, застосовується як прийом, завдяки якому виявляється онтологічна затребуваність статі. **Висновки.** В результаті дослідження було встановлено, що наукові розробки у галузі гендерної проблематики безпосередньо не впливають із предметної області класичної філософії; стаття (гендер) метафізично не обґрунтовується, являє собою онтичну, а не онтологічну характеристику людського виду; її презентація як визначального чинника історії культури в контексті дихотомії фемінності/маскулінності є ангажованою; ця властивість аналогічна ніцшеанському волінню до влади, тобто встановленню певного знання, що тоді використовується в правовому, соціально-політичному дискурсі, корегує мовну практику, визначає наукові пошуки, узалежнюючи їх від аксіологічного компоненти культури; по мірі вирішення проблеми соціальної справедливості стаття як предмет соціологічного дослідження втрачає актуальність.

Ключові слова: філософія, фемінізм, гендерні дослідження (гендерологія), ангажованість, воля-до-істини, воля-до-знання, буття, стаття, гендер.

Вступ

Недовіра до умоглядного знання, прагнення його «приземлити» спіткало філософію ще від часів софістики. Оскільки предмет філософії на смак не скуштуєш, то звідси висловлювати і доводити що завгодно є в історії вельми популярним рішенням. На кожному її етапі, якого б роду істина не осяяла мислення, реакцією на неї закономірно буде скептицизм і релятивізм. Відтак, філософії знову і знову доведеться обґрунтовувати те, що вона – наука строга, що її проблематика – не спонтанна, а висновки – зв'язані.

І в наш вельми прагматичний вік філософія збагатилася таким числом несподіваних тем і міждисциплінарних зв'язків, що складається враження що у неї нема, а може, і не було концептуальних берегів. Постпозитивістський постулат про те, що будь-яке знання про здійснену істину (і не тільки філософія чи релігія, а й навіть наукове уявлення про факт) є заздалегідь теоретично і соціально-психологічно «навантаженим», ставить під сумнів, що сутнісне мислення не має упередженості стосовно свого предмета. Із чого, мовляв, знаходить обґрунтування метод анархічної епістемології Пауля Фейєрабенда – роби що волієш і все згодиться (*mach was Du willst / anything goes*). Ангажованість дослідника стає звичною для наукового середовища так, що може претендувати на його нову норму.

Так, у 2018-му році набув широкого розголосу випадок зі статтею математика Теодора Хілла, в якій він спирається на об'єктивні біологічні та експериментальні дані,

застосовуючи певні математичні моделі, і робить висновок стосовно статевих відмінностей щодо пристосування до умов навколишнього середовища. Дана стаття, однак, була відхилена відомим науковим виданням, а потім взагалі знята з публікації в іншому, через те що, на думку редакцій, вона порушувала гендерну толерантність, принижуючи почуття дівчат (Hill, 2018).

Цей випадок – не виняток. Його підстави по-діогенівськи цинічно викриває найбільш резонансна містифікація останніх років, відома як «The «Grievance Studies» affair». Не будемо в подробицях зупинятися на її сюжеті, він широко обговорюється в науковій публіцистиці (Melchior, 2018), лише коротко представимо його фабулу. Троє вчених – математик Джеймс Ліндсі (James Lindsay), доцент Університету Портленда Пітер Богоссян (Peter Boghossian) і редактор журналу «Areo» Гелен Плакроуз (Helen Pluckrose) – упродовж останніх років опублікували кільканадцять фейкових статей у відомих гуманітарних журналах для, як вони це пояснюють, соціального експерименту. Їх «статті» відповідали всім формальним вимогам, а проте, містили неправдиву чи навіть абсурдну інформацію і ненаукові висновки. (Приміром, відзначене спеціальною нагородою «дослідження» під псевдонімом Гелен Вілсон, що стосувалося реакції мешканців міст на сцени собачих статевих контактів у міських парках (Wilson, 2018), посилалося на непевні враження людей, котрі ставали підставою для культурологічних і правових висновків.) Незважаючи на видиму фіктивність поданих «статей», вони були прийняті, відрецензовані і опубліковані.

Об'єктом цієї провокації стали праці, які самі автори назвали «скаргові дослідження» (grievance studies), що присвячені різним проявам дискримінації і приниження: гендерним, сексуальним, расовим, віковим тощо. Навряд чи тут дав збій інститут попереднього рецензування. Скоріше мав місце дослідницький *тренд*, відповідність теми актуальному запиту суспільної думки. Головний акцент робиться на тому, що цей тренд передувє, визначає і навіть ігнорує змістовну частину досліджень. Власне, це і називається – *ангажованість*.

При цьому важливо мати на увазі, що викриття ангажованості жодним чином не применшує суспільної цінності гендерних досліджень або гендерології¹. Ми стоїмо на засадах філософії просвітництва, прагнучи емансипації людства в усіх сферах життя. Присутність пригноблених і зневажених є фактом ганебним, що має бути остаточно зжитим.

Якщо мова про дискримінацію ведеться самим дискримінованим, то мало ймовірно, що він залишиться відстороненим спостерігачем досліджуваного об'єкта. «Скаргові дослідження» мають своєю метою не тільки осмислення предмета, але і його показ. Через що вони і виглядають войовничою маніфестацією. Спіймати тут тренд, щоб далі його сфальсифікувати, досить легко. Залученість у ситуацію, безпосередня співпричетність предмету є відкритою для репрезентації та пікірування порівняно, скажімо, з декларативною відстороненістю.

А проте, не треба забувати, що упередженням є не тільки фемінізм, але й ті науки, що донедавна вважалися «чистими». Це вже наївно вслід позитивізму початку ХХ ст. вірити в існування єдиного наукового методу, видобутого із природничих наук і прийнятного для наук гуманітарних, що нібито оперує вічними незаперечними «фактами». Спостерігач будь-яких реалій перебуває на перехресті чинних сил історії і своєї душі, а тому є зачепленим політичними і масою інших інтересів.

Відтак, ми маємо уникнути прихованого посилю в обгороді трьох сучасних «кініків», спрямованого на навмисну дискредитацію гендерних досліджень. Нас у цій

¹ Цим терміном, на наш погляд, можна називати не тільки гендерну лінгвістику, але й гендерні дослідження в цілому.

проблемі цікавить інший феномен. Ангажованість фемінізму і, ширше, гендерології корелює з принциповою персональністю філософії, так ніби ототожнює їх. Те, що філософія завжди має власне ім'я, висловлюється із певного Dasein, буття-у-світі, людської присутності тут і зараз, неначебто вказує на неминучу суб'єктивність і навіть довільність філософського запитування. Внаслідок чого воно впускає в себе будь-які узагальнення.

Ми з цим не погодимося, оскільки це вірний шлях в еkleктику. Незважаючи на абсолютну свободу, філософське мислення є дисципліною. Строгості їй надає розгортання запитування не із випадкових (хоч, може, й актуальних) приводів, а – із буття (Bulanenko, 2011). Всі аспекти філософії являють собою розгалуження цього запитування. І якщо гендерологія є одним із таких аспектів філософії, нехай навіть нещодавно виявленим, вона обов'язково покаже себе в проекції питання про буття. Ось цей *прецедент* ми і хотіли б з'ясувати у даній роботі. Він має десь маячити за межами політичної ангажованості.

Мета

Мета статті полягає в тому, щоб встановити виникнення та еволюцію гендерної проблематики із засновків класичної філософії, а саме, із феномена волі-до-істини як спонтанного прагнення людини до пізнання буття. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні *задачі*: 1) дослідити те, яким чином конститує себе філософія; 2) встановити, як виявляється категорія «статі», як у природному, так і в соціальному контексті; 3) визначити кореляцію гендерних досліджень та філософії.

Огляд літератури

Тема сучасного стану філософії, розчинення її предмета, її місця як у культурі загалом, так і в соціо-гуманітарному знанні зокрема, доволі часто підіймалася мислителями як на Заході, так і на пострадянському просторі. І звичайно, єдиної точки зору з цього приводу бути не може: так, приміром, якщо Ю. Габермас намагався реабілітувати класичні основи філософії (Vetiugova, 2013), тоді як Р. Рорті фактично оголосив про її кінець і заміщення філософії різноманітними дискурсами (Tcelishcheva, 2016). Проте, криза філософії та її непрості взаємини із іншими науками є не випадковість, а навпаки, істотна і неодмінна її характеристика (Kemerov, 2018).

Серед сучасних дискурсів, що наслідують і активно перетворюють філософський спадок, найбільш впливовими є гендерні дослідження (гендерологія). Вони становлять вагомий корпус текстів. Серед них для нашого завдання важливі роботи Л. Фішер (Fisher, 1997), що актуалізувала питання про те, наскільки гендерний дискурс є раціональним і як можливо його співвідносити із філософським, вона, зокрема, провела розрізнення аргументації філософської класики і гендерного дискурсу. А. Печонкін відзначає, що гендерні дослідження застосовують ідеї релятивістської течії у філософії науки, чим сприяють поглибленню кризи філософського і наукового знання (Pechenkin, 2011). Не рідко тепер гендерні дослідження представляються як певний авангард філософської, а не соціологічної думки (Slezkina, 2012).

У переважній більшості гендерних досліджень уже приймається само собою зрозумілою теза про те, що філософія (як і культура в цілому) не є нейтральною стосовно до жінки, залишається патріархатною, закріплює в стереотипах панівне положення чоловіка. У зв'язку з чим вони ставлять задачу деконструкції логоцентризму як «чоловічого образу» філософії, щоб в підсумку здобути альтернативу «маскулінному мисленню». Скажімо, відомі дослідниці Т. Власова та І. Грабовська стверджують, що становлення бінарної категоризації статі приховує стратегічні цілі суспільно-політичного апарату виробництва певного режиму сексуальності (Vlasova, 2018).

А відтак, для нашого дослідження методологічно важливими видаються розробки М. Фуко щодо таких концептів як «воля до істини» та «воля до знання». Бо ж не

випадково висновки гендерних досліджень, вкладаючись у контекст владних практик, переважно несуть політичні наслідки. М. Фуко актуалізував питання про суспільну детермінацію дискурсу про секс і стать – ці теми, перелік практик і використання термінів у їх полі, формуються доцільністю, що її вбачає політична влада (у найширшому сенсі). В такому випадку питання гендерної рівності, сексуальної емансипації та політичних прав цілком узгоджуються із більш глобальними цілями суспільного буття (демографічна політика, матеріальне виробництво, функціонування владних інститутів) (Фуко, 1996). Отже, Фуко накреслив думку, що питання статі і сексуальності порушуються не стільки через їх онтологічну вагу, скільки для досягнення певних практичних цілей.

Ймовірно, що цей підхід може бути корисним для інтерпретації ідей теоретиків фемінізму, що є фундаментом сучасних гендерних досліджень. Так, С. де Бовуар була першою хто «чоловіче» і «жіноче» визволила від об'єктивуючого (біологічного) погляду, розглянувши їх в культурологічному контексті в стосунку до соціальної ієрархії (Bovuar, 2017). І таким чином, дані категорії стали невід'ємною складовою політичного дискурсу, де детермінація жінки як «Іншого» відтісняє сутнісний підхід до взаємності чоловіка й жінки.

Натомість філософія вимагає руху думки від *буття* до *публічної сфери*, а не навпаки (Фуко, 2011). Якщо ми справді стоїмо на тому, що наше буття і співжиття ми здатні привести у відповідність до розумних буттєвих засад, то ангажованість є ворогом і гендерних досліджень у тому числі. Політична доцільність шкодить також і розумінню статі.

Виклад основного матеріалу

Вдивляючись у витоки філософського мислення, ми повинні будемо погодитися з фактом, який зазвичай констатують представники фемінізму, а саме: ні стать і ні статева різниця не була для нього «тригером». Вийшло так, що категорія статі пройшла мимо уваги (або була забута?) класичної філософії.

Чи обґрунтовано вважати, що тут мала місце «змова» філософів «сильної» статі проти статі «слабкої»? Як взагалі покладає свою проблематику філософія?

Звичайно, ми не знаємо цього краще за тих, через імена кого ми взагалі знайомі з феноменом філософії. У цьому плані Аристотель як перший систематизатор знання постає для нас як найважливіший свідок. У «Метафізиці» (Aristotel, 1976) він каже:

“А наука всюду исследует главным образом первое – то, от чего зависит остальное и через что это остальное получает свое название. Следовательно, если первое – *сущность*, то философ, надо полагать, должен знать *начала и причины сущностей*” (с.120).

Сьогодні таке твердження, мабуть, здається чимось абстрактним і скучним. Але у цьому «має знати» Аристотеля нема жодного прихованого умислу. Як для нього і для його предків, так і для наших сучасників буття, конкретизоване ним до поняття «сутність» та «начала і причини», залишається магічно невідомим, тобто є певною апорією, в якій несподівано опиняється мислення.

Ми самих себе застаємо такими, що питання про сутність сущого (буття) нас заздалегідь зачепило. У нашому подиві від цього не існує зазору на певний задум. Мішель Фуко називає цей стан суб'єкта – «воля до істини», протиставляючи його «волі до знання». Він переконливо показав, що знання від істини відмінне тим, що воно пов'язане саме із прагненням до панування, домінування та прагматичного формування суспільного дискурсу в певному напрямку (Фуко, 1996). Тобто буття – це не певна репрезентація

сущого, а передусім – питання. Його спрямованість не роздільна, передусім тій чи іншій, конкретній інтенціональності.

Причому, що цікаво, у мисленні буття не важливий сам предмет. Тобто філософія мислить не ідеальні сутності, але всякі. І скажімо, двоїста стать чи пак множинний гендер, якщо вони є, так само перебувають у бутті, нероздільному, вічному і неминущому.

Буття – не суще. Внутрішньою формою терміна стать є «постава, статура, фігура, спосіб, властивість». Тобто ця категорія відносна до сущого, і раніше за суще для мислення не актуалізується. Так, у самого Аристотеля її характеристики вперше починають себе показувати, коли він говорить про рух, причиною якого він побачив перехід між відмінними станами буття: від актуального до потенціального, і назад – до актуального. Ця діалектика дійсності і можливості має виразні статеві ознаки. Визначена форма покладає межу аморфній матерії.

Таке уявлення стало парадигмою для філософії доби еллінізму (неоплатонізм, стоїцизм, ранні християнські єреси), що ототожнила актуальне буття з «вогнеподібним» всюдисущим енергійним Логосом-богом, який провокує «темна» без'якісна пасивна матерія, в напрямку до розпаду у множину спотворених явищ по спадній їх деградації. (Примітно, що подібна діалектика відтворюється в західній думці і в інші епохи, наприклад, у психоаналізі З.Фрейда, в мізогінії О.Вейнінгера.)

Але ця онтологічна парадигма не мислить у термінах маскулінності, як може здатися. Навпаки, і в даному аспекті вона мислить власне буття, яке розуміє (можливо, наївно) в контексті загального поняття «фізиса», поширюючи тим самим логіку живого на неживе і навіть на штучно вироблене. Причому це своєрідне біологізаторство властиве для ранньої думки і в тому випадку, коли її предметом стає людське суспільство.

Питання про сутність буття, вирішуючи що є, тут же стикається з проблемою, як з ним належить бути. Етика природним чином впливає із онтології. Належне як її предмет співвідноситься з суспільним (політичним). Бути належним чином означає бути разом. І Аристотель, автор етики та політики, шукає ці зразки поруч, у суспільстві, що склалося природним чином, отримуючи через тисячоліття вирок звинувачення у «маскулінності». Він, мовляв, не тільки виправдав інститут рабства, але й на віки визначив вторинною і приниженою роль жінки у суспільстві. Феміністи вважають, що Аристотель винуватий саме в тому, що уподібнив мужчину до активної форми, а жінку – до пасивної матерії, ототожнивши поняття «жінка» з репродукцією, а поняття «мужчина» з громадянством.

Однак, перенесення мотивації і смислів з епохи на епоху є навмисно штучним. Аристотель, як і представники його школи, мислили в тих поняттєвих горизонтах, які були їм завдані елліністичною культурою. Це в її древності «жона» значить «родюча», а «муж» – «чоловік, людина».

«Вина» античної думки в цілому полягає не в тому, що нею мужчина нібито возвеличений над жінкою, а в тому, що в ній людина зрозуміла як «тварина політична» (Аристотель). У порядку природного людина, маючи диференційні ознаки, не має виняткового характеру. Відповідно ролі статей визначені наперед. Нерівність і вищість сили само собою зрозумілі і безперечні.

Однак, «фізис» не охоплює всі сфери буття. Фізичне не значить політичне. Для визволення людства був необхідний якісно інший передсуд про людину. І християнська Книга Буття у першій главі його виявляє, відводячи людині окремий етап творіння в тотожності Абсолюту: «І створив Бог людину за образом Своїм, за Божим образом створив її, як чоловіка та жінку – створив Він їх». Проте, прозріння в рівність статей друга глава тут же різко осаджує повчально-дидактичною «теорією ребра», де жіноче отримало тавро провокації гріха.

Потрібні були віки блукань думки, щоб людськість набула такого суверенітету, аби все поле філософії звелось до питання «Що таке людина?». Проте, «людина» Канта все-таки не має органів, за якими можна було б визначити її стать. І в цьому випадку філософська думка спрямована на буття суцього, а не на суще: людина є таке суще, яке «існує як своя власна остання ціль» (Kant, 1994). Річ тут іде про те, що є відповідним абсолюту. Самовизначення людини перевершує все, що включене у причиново-наслідкові зв'язки, в тому числі, і стать. Ця замкненість на собі мається і в більш пізньому понятті Гайдеггера (Khaidegger, 2003) Dasein, – людській присутності, що «відрізняється тим, що для цього суцього в його бутті річ іде про саме отсе буття» (с.27).

Висновки, які випливають із абсолютизації суб'єкта, не стосуються однієї статі на шкоду іншій. І звідси так само не постає специфічна «маскулінна» етика, сповнена індивідуалізму і свавілля в протиставленні т.зв. «жіночій етиці турботи» – співпричетності іншим, відповідальності за іншого, самовіддачі та альтруїзм (Artemeva, 2000). Навпаки, імперативи Канта буквально кажуть про людство, покладаючи межу волі індивідуума категорією «іншого». Існування якоїсь статево обумовленої етики – це, звичайно, міф.

Ймовірно, вперше стать актуалізується як історичний чинник Ф.Енгельсом у питанні про устрій суспільства, що розвивається як певна діалектика патріархальності, котра асоціюється з ієрархією, приватною власністю, класовим порядком і державою (Engels, 1986). Певно, що саме це завдало контекст, в якому Симона де Бовуар у її класичному для фемінізму творі «Друга стать» (1949) представила і обґрунтувала жіноцтво як «пригноблений сексуальний клас» (Bovuar, 2017). Всупереч класичній «маскулінній» філософії, яка завжди усвідомлювала себе як людство, Симона де Бовуар зрозуміла стать як самодостатню ідентичність, або навіть субстанцію людства. Сократ – це можливо людина, але насамперед він – чоловічина.

У відповідності до уявлень феноменологічної та екзистенціальної думки про *спрямованість* свідомості Симона де Бовуар робить несподіваний висновок: стать – це не видова ознака, а ставлення. Все біологічне (онтичне) в людині – це тільки пропозиція, з якою ми потім маємо справу. Чоловіками, жінками і не тільки – стають. Сутністю людської статі є т.зв. «гендер». Звідси впливає ще й таке: материнство – це не інстинкт і не функція організму, а вибір; жінка – не товар, а ціль; тіло – це власність суб'єкта, а не суспільних інститутів; любов – це відношення сильного, а не покірності слабого; шлюб – це не припис суспільства, а проект; сім'я – це союз рівних, а не субординація. Ці революційні ідеї ще довго будуть дискусійними, однак вони вже змінили зміст соціальних інститутів західного світу, відкоректували навіть його мову.

Доля жінки у світлі її особливих репродуктивних і соціальних ролей; статева різниця з точки зору матеріального виробництва і ринку робочої сили; диференціація соціостатевих ролей, приватне і публічне у сім'ї, домашній труд на ринку праці, вплив панівних стереотипів сексуальної поведінки і мови на сексуальну самототожність, вирішення подвійних стандартів поведінки – це без сумніву актуальні проблеми сьогодення. Однак, у наші завдання не входило занурюватися в теорію і практику фемінізму.

Ми лише прагнемо осмислення провідних інтенцій гендерних досліджень. І передусім звертає на себе увагу те, що до смислу статі, якщо такий є, справа доходить вельми не охоче. Із того факту, що культура ґрунтується на передсудах і забобонах, що перешкоджають людській свободі, передусім походить вимога до їх подолання.

Думка ця не нова, напряду вона впливає із кантівського апіоризму. Розуміння завжди передсудне, обумовлене культурно. Культура – це певна гра, в якій серед різноманітних ролей є і стать, або як рекомендують казати в цьому контексті, гендер. Суб'єкт у цій грі – актор. Оскільки навіть до самого себе він має ставлення, тобто прагне розігравати перед самим собою самого ж себе. Всі ролі наперед завдані певним

«сценарієм», виписані із інститутів, перебувають в субординації. Вони стереотипічні, але не вічні і не об'єктивні. Навпаки, культура історично плинна.

І якщо культура дійсно парадигмальна, то що із цього має слідувати? Вимога рівності вже є даністю. Але якщо можливо перебудувати її інтер'єр згідно з раціональними міркуваннями, то до яких пір? Чи можливо цілком перевернути історичну сцену? Марксистські спроби наочно показали, що це утопія. Культура – не спростовна, зміна соціальних ролей не міняє принципову опосередкованість людського існування. Історичний сюжет не скасувати, не обернути назад в напрямку до «природності», не переписати заново «з чистого листа». Навпаки, чим далі, тим драматичніше для філософії, а також релігії, мистецтва та й загалом людського існування стоїть питання – згідно з яким задумом, ради чого і як розвивається історичний потік.

Але вбачати в історії ціль, глибинний іманентний смисл, для постмодерністського погляду є неприйнятним «онто-тео-телео-фалло-лого-центризмом» (Дерріда). Такого роду мислення представляється «маскулінним», побудованим на бінарних асиметричних опозиціях. Внаслідок чого постулюється релятивістична позиція, цілком у дусі Протагора, для якого нема сутності буття явищ поза самими явищами.

Що, власне, цілком відповідає феміністичним і гендерним дослідженням, які, явно чи декларативно, відмовляються від припущення «логіки буття», від класичних категорій каузального і телеологічного характеру, від статевої опозиції «чоловіче-жіноче» на користь мозаїчності гендера. Ангажованість таким чином отримує інтелектуальне обґрунтування. Якщо буття нема, а є лише його позірність, то інтенціональність щодо дійсності набуває певного активізму, кажучи в термінах М.Фуко, «*волі до знання*» на відміну від «*волі до істини*», що функціонує передусім в контексті практик політичної боротьби та суспільного консенсусу. Ця воля, отже, є похідною від ніцшеанської «*волі до влади*». Навіть у рамках наукового дискурсу вона виглядає як прагнення панувати, у зв'язку із чим альтернативні точки зору кваліфікуються у відповідності до тренду і інколи зазнають переслідування.

Сім'я, суспільні інститути, культура в цілому, будучи предметами дослідження, опиняються в ситуації підсудності. У тому, що вони є, вони мають презумпцію винуватості. Дослідник у стосунку до предмета постає як постраждала сторона і месник. Предмет ніби мусить визнати провину і покаятись². На підставі цієї інтенції формулюються активістські задачі гендерології: *оцінка* та *переоцінка* характеру знання залежно від гендерної приналежності творців знання, тобто тих ролей, які їм визначила культура; *демістифікація* уявлень про природу статі; *ревізія* гуманітарних і, як показує практика, природничих дисциплін; *перепрочитання* історії філософії та науки відповідно до того, як вони ставлять і розв'язують гендерну проблематику; *визволення* філософії від «тиранії» маскулінної онтології на користь етико-правових і політичних тем; *корегування* природної мови залежно від жіночого досвіду або принаймні статево нейтральних дефініцій.

Вольове віднесення феномена до передсуду (ангажованість) користується, звичайно, уже відкритими смислами, так і гендерні дослідження спираються на філософський та культурологічний спадок. Їх відносність конститується ще й тим, що вони обумовлені об'єктивними трансформаціями умов людського існування, котрі ми спостерігаємо нині у західному світі. Вони утверджують, що маскулінність є «... похідною від гендерної ідеології суспільства й формується під впливом традиційних поглядів на чоловічу роль, сучасних економічних реалій та соціальної ситуації», а тому «розглядаючи маскулінність, необхідно враховувати її множинність, історичність,

² Так, у «скаргових дослідженнях» доводилася необхідність дресирувати чоловіків мов собак, змушувати білих студентів слухати лекції на підлозі в якості покарання за рабовласництво.

ситуативність» (Kурсова, 2015). Навіть для буденного досвіду цілком очевидно, що суспільні ролі чоловіка і жінки істотно перетворилися протягом останніх трьох поколінь, і зовсім не факт, що завдяки фемінізму, а скоріше через об'єктивний процес секуляризації та урбанізації. Це без сумніву становить собою інтерес для соціологічних розвідок, в яких гендерологія всього лише застосувала вже відомі філософські проблеми свободи, ідентичності, тілесно-духовного дуалізму.

Отже, треба підкреслити, що дослідження в галузі гендеру зосереджені на тимчасових і мінливих явищах сучасної культури, внаслідок чого уникають вбачання більш загальних закономірностей історії. Скажімо, матріархат чи патріархат як певний суспільний уклад об'єктивно давно зжиті. Не має сенсу проектувати їх у майбутнє. Так само і переважна більшість проблем, справедливо збурених колись фемінізмом, в ХХІ столітті виявились вирішеними (Vlasova, 2018). Більше того, тимчасовий характер має сама проблема гендеру. У рамках сучасного гендерного дискурсу активно просувається теза про те, що вже у ХХІ столітті категорія «стать» перестане бути актуальною взагалі, – і теж не завдяки діяльності гендерологів, а саме через науково-технічний поступ. Як питання рівності статей породила індустріальна революція, так наступна, кібернетична (технічна) революція це питання приведе у забуття. Постгендерний світ, за твердженнями самих фахівців у цій темі, не знатиме гендерних відмінностей. Однією з вагомих причин цьому вважають стрімкий поступ біотехнологій і генної інженерії, що цілком реально може звільнити жінку від репродуктивної функції її організму (Ferrando, 2014).

Ангажованість, яка може бути доцільною в досягненні результату в благому ділі, в сфері науковій черевата якщо не хибними, то контroversійними висновками, наприклад: чоловіки завжди експлуатували жінок; жінка і чоловік мають однакові здібності і практично однаково успішні у всіх видах діяльності; статевий зв'язок без згоди тотожний насильству; політкоректність не те ж саме, що цензура. Щоб подолати характер реакції на певні суспільні трансформації, історичні зміни культури, викликані науково-технічним прогресом, щоб не зійти з історичної сцени разом із розв'язанням політичних завдань сьогодення, гендерні дослідження мали б наслідувати від філософії сміливість у критиці своїх власних засад, виходячи із аналізу фундаментальних рис людського існування, стать повинна мати смисл.

Наукова новизна

У даній роботі розрізнення волі до істини та волі до знання (М.Фуко) застосовується як методологічний прийом, завдяки якому здійснено спробу виявити затребуваність статі (гендера) із буття як предмета філософії.

Висновки

У результаті даного дослідження було встановлено, що наукові розробки у галузі гендерної проблематики (гендерологія) не походять із принципів класичної філософії. Стать (гендер) метафізично не обґрунтовується, являє собою онтичну, а не онтологічну характеристику людського виду. Її презентація як визначального чинника історії культури в контексті дихотомії фемінності/маскулінності є ангажованою. Відтак, за своєю суттю гендерологія аналогічна ніцшеанському волінню до влади, тобто встановленню певного знання, що використовується в правовому дискурсі. Її предмет в більшій мірі являє собою політичну проблему, аніж сутнісну апорію. Через те вона становить собою складову соціологічних або культурологічних досліджень, що історично є минущою по мірі вирішення проблеми соціальної справедливості.

REFERENCES

Aristotel. (1976) *Sochineniia v chetyrekh tomakh. T. 1.* Moscow, Mysl. (in Russian)

- Artemeva, O.V. (2000) *Etika zaboty: feministikaia alternativa klassicheskoi filosofii* // Eticheskaiia mysl: Ezhegodnik. Moscow, RAN, Institut filosofii, 195-215. (in Russian)
- de Bovuar S. (2017) *Vtoroi pol.* Moscow, Azbuka-Attikus. (in Russian)
- Bulanenko, M (2011). *Poniatie istiny i problema samoobosnovaniia filosofii v grecheskoi i khristianskoi antichnosti.* Saarbrucken: Lambert Academic Publishing. (in Russian)
- Engels F. (1986) *Proiskhozhdenie semi, chastnoi sobstvennosti i gosudarstva* // Marks K., Engels F. Izbrannye proizvedeniia. V 3-kh t. T. 3. – Moscow, Politizdat. (in Russian)
- Ferrando, Francesca. (2014) Is the Post-Human a Post-Woman? Robots, Cyborgs and the Futures of Gender. European Journal of Futures Research. – 2014. – doi:10.1007/s40309-014-0043-8 – Retrieved from: https://www.academia.edu/8690425/IS_THE_POST-HUMAN_A_POST-WOMAN_Robots_Cyborgs_and_the_Futures_of_Gender
- Fisher, Linda. (1997) Is Reasoning Gendered? OSSA Conference Archive. Paper 32. – 1997. – Retrieved from: <http://scholar.uwindsor.ca/ossaarchive/OSSA2/papersandcommentaries/32>
- Fuko, M. (1996) *Volia k istine: po tu storonu znaniia, vlasti i seksualnosti. Raboty raznykh let.* Moscow, Kastal. (in Russian)
- Fuko, M. (2011) *Upravlenie soboi i drugimi. Kurs lektcii, prochitannykh v Kollezhe de Frans v 1982–1983 uchebnom godu.* SPb, Nauka. (in Russian)
- Hill, Theodore P. (2018) An Evolutionary Theory for the Variability Hypothesis – October, 2018. – Retrieved from: <https://arxiv.org/pdf/1703.04184.pdf>.
- Kant, I. (1994) *Antropologiya s pragmaticheskoi tochki zreniia* // Kant I. Sobranie sochinenii v 8 t. T.7. Moscow, Choro. (in Russian)
- Kemerov, V.E. (2018) *Krizis, kotoryi vseгда s toboi.* Voprosy filosofii, 6, 37-46. (in Russian)
- Khaidegger, M. (2003) *Bytie i vremia.* Kharkov, Folio. (in Russian)
- Kupcova, T. (2015) *Krytychne osmyslennja maskulinnosti v epokhu gendernykh transformacij.* Ukrajinoznavchij aljmanakh. Vypusk 18, 80-82. Kyiv, KNU im. T. Shevchenka. (in Ukrainian)
- Melchior, J.K. (2018) Fake News Comes to Academia // The Wall Street Journal. – Published online: 5 October 2018. – Retrieved from: https://www.wsj.com/articles/fake-news-comes-to-academia-1538520950?fbclid=IwAR1fINdeXJuZK8Z7LfSM8xlEqKEt7Z2z_mTqgjMEIYmZVI2C12R-8hMempQ
- Pechenkin, A. A. (2011) *Ot Kuaina k feministскому empirizmu: krizis epistemologii v sovremennoi filosofii nauki.* Filosofskie iskaniia. T. 2 iz Moskovsko-Peterburgskii sbornik, 193–214. (in Russian)
- Slezkina, Iu. M. (2012) *Kharakteristiki dominantnykh modelei maskulinnosti i femininnosti (na primere oprosa studentov, obuchaiushchikhsia po spetsialnosti «sotsialnaia rabota» v TGU).* Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, 1 (17), 85-91. (in Russian)
- Tcelishcheva, O. I. (2016) *Richard Rorti i krizis sovremennoi zapadnoi filosofii* // Vestn. Tom. gos. un-ta. Filosofii. Sotsiologii. Politologii, 2 (34), 333-338. doi:10.17223/1998863x/34/38 – Режим доступа: http://journals.tsu.ru/philosophy/&journal_page=archive&id=1434&article_id=29686 (in Russian)
- Vetiugova, Iu. S. (2013). *Iu. Khabermas o krizise filosofii v sovremennoi kulture.* Tambov, Gramota. (in Russian)

- Vlasova, T. (2018) *Aktualjnyj gender: mizhnarodnyj ta ukrajinsjkyj kontekst. Monohrafija.* / T. Vlasova, I. Ghrabovsjka, Ju. Ghalycjka. Kyiv, Milenium. (in Ukrainian)
- Wilson, Helen. (2018) Human reactions to rape culture and queer performativity at urban dog parks in Portland, Oregon // *Gender, Place & Culture. A Journal of Feminist Geography.* – Published online: 22 May 2018. – Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0966369X.2018.1475346>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аристотель. Сочинения в четырех томах. Т. 1. – М.: Мысль, 1976. – 550 с.
- Артемьева, О.В. Этика заботы: феминистская альтернатива классической философии // *Этическая мысль: Ежегодник.* – М.: РАН, Институт философии, 2000. – С. 195-215.
- Бовуар С. Второй пол / С. де Бовуар. – М.: Азбука-Аттикус, 2017. – 928 с.
- Буланенко, М. Понятие истины и проблема самообоснования философии в греческой и христианской античности. – Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2011. – 273 с.
- Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К., Энгельс Ф. Избранные произведения. В 3-х т. Т. 3. – М.: Политиздат, 1986. – 639 с.
- Ferrando, Francesca. Is the Post-Human a Post-Woman? Robots, Cyborgs and the Futures of Gender. *European Journal of Futures Research.* – 2014. – doi:10.1007/s40309-014-0043-8 – Retrieved from: https://www.academia.edu/8690425/IS_THE_POST-HUMAN_A_POST-WOMAN_Robots_Cyborgs_and_the_Futures_of_Gender
- Fisher, Linda. Is Reasoning Gendered? OSSA Conference Archive. Paper 32. – 1997. – Retrieved from: <http://scholar.uwindsor.ca/ossaarchive/OSSA2/papersandcommentaries/32>
- Фуко, М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. – М.: Касталь, 1996. – 448 с.
- Фуко, М. Управление собой и другими. Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1982–1983 учебном году / М. Фуко. – СПб.: Наука, 2011. – 432 с.
- Hill, Theodore P. An Evolutionary Theory for the Variability Hypothesis – October, 2018. – Retrieved from: <https://arxiv.org/pdf/1703.04184.pdf>.
- Кант, И. Антропология с прагматической точки зрения // Кант И. Собрание сочинений в 8 т. Т.7. – М.: Чоро, 1994. – С. 137-376.
- Кемеров, В.Е. Кризис, который всегда с тобой // *Вопросы философии.* – 2018. – № 6. – С.37-46. – http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1985
- Хайдеггер, М. Бытие и время. – Харьков: Фолио, 2003. – 503 с.
- Купцова, Т. Критичне осмислення маскулінності в епоху гендерних трансформацій // *Українознавчий альманах.* Випуск 18. – 2015. – КНУ ім. Т. Шевченка. – С. 80-82.
- Melchior, J.K. Fake News Comes to Academia // *The Wall Street Journal.* – Published online: 5 October 2018. – Retrieved from: https://www.wsj.com/articles/fake-news-comes-to-academia-1538520950?fbclid=IwAR1fNdeXJuZK8Z7LfSM8xlEqKEt7Z2z_mTqgjMEIYmZVI2C12R-8hMempQ
- Печенкин, А. А. От Куайна к феминистскому эмпиризму: кризис эпистемологии в современной философии науки // *Философские искания.* – Т. 2 из Московско-Петербургский сборник. – М.: Издательство Московского университета, 2011. – С. 193–214.

- Слезкина, Ю. М. Характеристики доминантных моделей маскулинности и фемининности (на примере опроса студентов, обучающихся по специальности «социальная работа» в ТГУ) // Вестник Томского государственного университета. – Философия. Социология. Политология. – 2012. – № 1 (17). – С. 85-91.
- Целищева, О. И. Ричард Рорти и кризис современной западной философии // Вестн. Том. гос. ун-та. Философия. Социология. Политология. – 2016. – № 2 (34). – С. 333-338. – doi:10.17223/1998863x/34/38 – Режим доступа: http://journals.tsu.ru/philosophy/&journal_page=archive&id=1434&article_id=29686
- Ветюгова, Ю. С. Ю. Хабермас о кризисе философии в современной культуре. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 6 (32): в 2-х ч. Ч. I. – С. 39-41. www.gramota.net/materials/3/2013/6-1/8.html
- Власова, Т. Актуальний гендер: міжнародний та український контекст. Монографія. / Т. Власова, І. Грабовська, Ю. Галицька. – К.: Міленіум, 2018. – 132 с.
- Wilson, Helen. Human reactions to rape culture and queer performativity at urban dog parks in Portland, Oregon // Gender, Place & Culture. A Journal of Feminist Geography. – Published online: 22 May 2018. – Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0966369X.2018.1475346>

Д.Ю. СНИТЬКО, А.П. ВАРШАВСКИЙ

Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени акад. В. Лазаряна (Днепро, Украина), эл. почта dimanche82@gmail.com, ORCID 0000-0001-7417-7958

Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени акад. В. Лазаряна (Днепро, Украина), эл. почта wasistist@gmail.com, ORCID 0000-0003-3601-0131

ВОЛЯ К ИСТИНЕ И ГЕНДЕРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель статьи заключается в том, чтобы установить возникновение и эволюцию гендерной проблематики из оснований классической философии, а именно, из феномена воли-к-истине как спонтанного стремления человека к познанию бытия. Для достижения этой цели решаются следующие задачи: 1) исследовать, каким образом конституирует себя философия; 2) установить, как проявляется категория «пола», как в природном, так и в социальном контексте; 3) определить корреляцию гендерных исследований (или гендерологии) и философии. **Теоретический базис.** Если для методологии гендерных исследований свойственно исходить из контекстуальности, ценностных оснований знания, культурных и социальных предрассудков и стереотипов, то в данной работе, пол (гендер) рассматривается непосредственно из бытия-в-мире, то есть из человеческого присутствия и в его познавательной способности. **Научная новизна.** Различение воли-к-истине и воли-к-знанию, проведенное впервые Мишелем Фуко, применяется как прием, благодаря которому выявляется онтологическая востребованность пола. **Выводы.** В результате исследования было установлено, что научные разработки в области гендерной проблематики непосредственно не происходят из предметной области классической философии; пол (гендер) метафизически не обосновывается, представляет собой онтическую, а не онтологическую характеристику человеческого вида; его презентация как определяющего фактора истории культуры в контексте дихотомии феминности/маскулинности является ангажированной; это свойство аналогично ницшеанской воле к власти, то есть установлению определенного знания, что потом используется в правовом, социально-политическом дискурсе, корректирует языковую практику, определяет научные поиски в зависимости от аксиологической компоненты культуры; по мере решения проблемы социальной справедливости пол как предмет социологического исследования теряет актуальность.

Ключевые слова: философия, феминизм, гендерные исследования (гендерология), ангажированность, воля-к-истине, воля-к-знанию, бытие, пол, гендер.

D. Y. SNITKO, O.P. VARSHAVSKIY

Dnipro National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan (Dnipro), Email: dimanche82@gmail.com, ORCID 0000-0001-7417-7958

Dnipro National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan (Dnipro), Email: wasistist@gmail.com, ORCID 0000-0003-3601-0131

THE WILL TO TRUTH AND GENDER RESEARCHES

The purpose of the paper is to establish the emergence and evolution of a gender perspective from the foundations of classical philosophy, namely, from the phenomenon of will-to-truth as the spontaneous desire of man to the knowledge of being. To achieve this goal, the following tasks are solved: 1) to investigate the way in which philosophy constitutes itself; 2) to establish how the category of "sex" appears (manifests), both in the natural and in the social contexts; 3) to determine the correlation of gender studies and philosophy. **Theoretical basis.** If for the methodology of gender studies it is inherent to proceed from the contextuality and value foundations of knowledge, then in this paper gender is considered directly from the being-in-world, human presence. **Originality.** The scientific novelty of the study is to distinguish between the will-to-truth and the will-to-knowledge (M. Foucault), which is used as a methodological method through which an attempt is made to identify the demand of sex (gender) for being as a subject of philosophy. **Conclusions.** As a result of the study, it was found that scientific developments in the field of gender issues in their subject matter are not mainly descended from subject sphere of classical philosophy. Sex (gender) isn't substantiated metaphysically, and it is ontical, not ontological attribute of the human kind; its presentation as the determining factor of the cultural history in context of femininity/masculinity's dichotomy is engaged; this quality is similar to Nietzsche's will to power, i.e., determination of definite knowledge. This one is later used in legal, socio-political discourse, corrects language practice, determine scientific researches depending on axiological component of culture; as the problem of social justice solving, gender as the subject of social study has lost its actuality.

Key words: philosophy, feminism, gender studies (genderology), commitment, will-to-truth, will-to-knowledge, being, sex, gender.